

HOZIRGI KUNDA JAHON IQTISODIYOTIDA GLOBAL MUAMMOLAR

Baytanov O'ralboy Miraqul o'g'li

Jizzax Politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrasi assistenti

Jaloliddinov Islombek Akmal o'g'li

Jizzax politexnika instituti, Servis fakulteti, Menejment yo'nalishi 511-21 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu tezisda Jahon iqtisodiyoti duch kelayotgan asosiy muammolar biri tabiiy resurslarning tugab borayotgani va aholi sonini ko'payib ketayotgani haqida ma'lumotlar berilgan. Shuningdek, ushbu muammolarni bartaraf etish uchun amalga oshirilishi lozim bo'lgan bir qancha amaliy ishlar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: Demografik, energetika, resurs, nazoratsiz o'sish, degradatsiya.

Bugungi kunga kelib ilm - fan va texnika taraqqiyoti o'zining eng yuksak darajasiga erishdi. Shunga qaramay, insoniyat bir qancha global muammolarga duch kelmoqda. Jahonda aholi sonining tez sur'atlarda ko'payib, qayta tiklanmaydigan resurslarning esa kamayib borayotgani, oziq - ovqat tanqisligi va natijada yuzaga kelayotgan qashshoqlik shular jumlasidandir. Demografik muammolar. Insoniyat paydo bo'lganidan beri dunyo aholisi soni muntazam o'sib borgan. Bunday o'sish natijasida yuzaga keladigan muammolar qadimdan ko'pchilik olimlarni havotirga solgan, demograflar, sotsiologlar, iqtisodchilar va geograflar shular jumlasidan. Ayniqsa hozirgi kunda, aholi sonining nazoratsiz o'sishi va uning oqibatlarini global muammoga aylandi. Dunyo aholisi (2020) yiliga 1,05 % atrofida o'smoqda, bu taxminan 81 million kishi degani. Bu ko'rsatkich 1980 - yillarning oxirida eng yuqori cho'qqisiga chiqqan va har yili qo'shimcha 90 million kishini tashkil etgan. Bundan buyon, BMT aholining yillik o'sishi har yili 1 millionga kamayishini kutmoqda. Lekin, umumiy olganda kelasi 30 yillikda o'sish yuqori darajada saqlanib qoladi. Hozirda, Yer yuzida 7,9 milliarddan ortiq odam yashaydi. Bu ko'rsatkich 1960 - yillarda 3 milliardni, 1990 - yillarda 5 milliardni va 2010 - yillarda 6 milliardni tashkil qilgan. Birlashgan Millatlar Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2100 - yilga kelib aholi soni 10.8 milliardga yetishi kutilmoqda. Bunday o'sishga tibbiy bilimlarning yaxshilangani natijasida turli kasalliklarga davo topilganligi va o'rtacha umr ko'rish yoshi ortganligi, qishloq xo'jaligidagi taraqqiyot natijasida insoniyatni oziq-ovqat bilan ta'minlash osonlashgani aholida oilani rejalashtirish bo'yicha ta'limni yetishmasligi sabab bo'lmoqda.

Dunyo aholisi ko'paygani sari, iqtisodiyotni rivojlantirish uchun ko'proq resurslar jalb qilinadi. Bu esa o'rmonlarning, yer osti va usti boyliklarining tanazzuliga sabab bo'ladi. Shuningdek, aholini haddan tashqari ko'payib ketishi ochlik, qashshoqlik, ichimlik suvi tanqisligi, atrof - muhit degradatsiyasi va siyosiy beqarorlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli, aholi soni o'sishini nazorat qilish hozirgi kunda global muammoga aylangan. Buning yechimi sifatida, odamlarni aholini haddan ortiq ko'payishi natijasida yuzaga keladigan dahshatli oqibatlardan xabardor qilish, ayollarning ta'limini rag'batlantirish, oilani rejalashtirishni targ'ib qilish, turmush qurish yoshini kechiktirish, davlat tomonidan kam farzandli oilalarni rag'batlantirish kabi harakatlar ko'riladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayol qizlar ta'limini yaxshilanishining, ko'payish darajasini pasayishi bilan to'g'ridan - to'g'ri bog'liqligi bor. Masalan, 1997 - yilda Yamanda o'tkazilgan tadqiqot o'rta maktabni tugatgan ayollar orasida tug'ilish darajasi 33 foizga kamayganini aniqladi. Shu kabi choralarni qo'llab aholini haddan oshiq ko'payishini hal qilish mumkin. Tabiiy resurslardan biz kundalik faoliyat uchun energiya manbai sifatida foydalanamiz. Ular qayta tiklanadigan va qayta tiklanmaydigan manbalarga bo'linadi. Ushbu ikki turdagi resurs o'rtasidagi farq shundaki, qayta tiklanadigan resurslar tabiiy ravishda o'zini to'ldirishi mumkin, qayta tiklanmaydigan resurslar esa bunday xususiyatga ega emas. Bu shuni anglatadiki, qayta tiklanmaydigan resurslar ta'minoti cheklangan va barqaror foydalanish

ILM FAN YANGILIKLARI KONFERENSIYASI

15-APREL

ANDIJON, 2024

mumkin emas. Qayta tiklanmaydigan manbalarning to'rtta asosiy turi mavjud: neft, tabiiy gaz, ko'mir va atom energiyasi. Ular tobora kamayib bormoqda. Bu insoniyat uchun katta muammodir, chunki qayta tiklanmaydigan manbalar dunyo bo'ylab energiya iste'molining 85 % ini tashkil qiladi va biz hozirda energiya ehtiyojlarimizning ko'p qismini ta'minlash uchun ularga muhtojmiz. So'nggi 70 yil ichida rivojlanayotgan mamlakatlar soni va texnologiyadagi innovatsiyalar tufayli global energiya iste'moli olti barobarga oshdi. Kelgusi 30 yil ichida u yana uch barobar ko'payishi prognoz qilinmoqda. Ayni paytda tabiiy gaz, neft va ko'mir ishlab chiqarish va ulardan foydalanish muntazam o'sib borayotgan bo'lsada, zahiralarning tugashi 50-100 yildan so'ng, dolzarb muammoga aylanadi. Statistik ma'lumotlarga qaraganda, ko'mir zahiralari yana taxminan 120 yilga, neft va gaz zahiralari esa 70 yilga yetishi mumkin. Shunga qaramay bu raqamlar faqat statistikaga asoslangan taxminlar xolos. Ular vaqt o'tishi bilan o'zgaradi, chunki ushbu yoqilg'i manbalarining qazib olinishi va iste'moli ko'payishi yoki kamayishi mumkin.

REFERENCES:

1. Xaqi so'zi gazetasi
2. Recover better: economic and social challenges and opportunities.
3. <http://ourworldindata.org>